

Kapitel 7, „Diskussionen kring Sammanbrottet i Öst“, går nærmere ind på den irrationelle vestlige adfærd og opfattelse af Ruslands transition - et begreb fra den komparative statskundskab, som forfatterne elsker at hade. Her skorter det ikke på polemiske spark til navngivne svenske aktører i Ruslandspolitikken, idet for eksempel Jeltsin-rådgiveren Anders Åslund tildeles hovedansvaret for de vrangforestillinger, der trives om Rusland. Gerner, Hedlund og Sundström bemærker i en note, hvordan det lykkes Åslund at nævne Tjernomyrdins navn 32 gange i en ikke særlig tætskrevet artikel på 13 sider, ikke ulig hvordan det lykkedes Azerbajdzjans partisekretær Alijev at nævne Brezjnevs navn dusinvis af gange i én enkelt tale! Så skråsikre som de tre forfattere er på at have sandheden på deres side, når de for eksempel åler Carl Bildt for ikke at tilbagevise Ruslands løgne om, hvordan russerne diskrimineres i Baltikum, fortjener de nu selv at blive hængt ud for en tendentiøs omgang med fakta. Således nævner de aldrig en måske nok så væsentlig grund til den russiske regerings harme over, at balterne ikke uden videre har givet russerne i Estland og Letland statsborgerskab, nemlig at balterne i tiden op til deres selvstændighed gav Jeltsin løfte herom. Som følge af forfatternes forkærlighed for at drage paralleller, fx mellem dagens chokterapeuter og gårdsdagens realsocialister (sidstnævnte med sigte på Stalins folkemorderiske kollektivisering og industrialisering, p. 213), må det være på sin plads at pege på ligheden mellem deres højrefløjskritik af chokterapien samt den generaliserende samfundsvidenskab den bygger på, og den tilsvarende konservatisme, man aner i kritikken af chokterapien fra venstre fløj under henvisning til de postkommunistiske landes „path

dependency“, dvs. den ballast, historien har givet dem. I hvert fald glimrer sarkasmen ved sit fravær i omtalen af denne tilgang (p. 211).

Gerner, Hedlund og Sundström har imidlertid fat i noget centralt, når de afliver den sejlivede myte - som er yderst populær i Rusland - om, at Vesten gennem økonomisk bistand kunne og burde have båret de økonomiske reformer igennem. Her henviser de til, at Marshallhjælpen faktisk ikke i første række kom Tyskland til gode og altså ikke kan siges at have spillet en større rolle i det tyske Wirtschaftswunder. Dette eksempel viser ifølge forfattertriumviratet, at det er op til Rusland selv at tage hånd om sin økonomi. Som man kan se af denne fyldige omtale, udgør bogen et både underholdende og lærerigt, men unægtelig også problematisk bidrag til transitionslitteraturen. Bogen rummer megen tiltrængt indsigt i Ruslands og andre europæiske landes forhold, og dette kombineret med en klar stillingtagen gør den til en nutidig klassiker. Men den åbenlyse foragt for handlingsorienteret samfundsvidenskab i forhold til dagens Rusland skæmmer fremstillingen, og det opvejes ikke af forfatternes irrationelle forkærlighed for Centraleuropa - tværtimod.

Mette Skak
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Juris Dreifelds, *Latvia in Transition*,
New York: Cambridge University Press,
1996, 214 s., kr. 175,00.

Fem år efter de genvandt deres uafhængighed er der i dag en stadig voksende mængde af litteratur om forskellige a-

Kapitel 7, „Diskussionen kring Sammanbrottet i Öst“, går nærmere ind på den irrationelle vestlige adfærd og opfattelse af Ruslands transition - et begreb fra den komparative statskundskab, som forfatterne elsker at hade. Her skorter det ikke på polemiske spark til navngivne svenske aktører i Ruslandspolitikken, idet for eksempel Jeltsin-rådgiveren Anders Åslund tildeles hovedansvaret for de vrangforestillinger, der trives om Rusland. Gerner, Hedlund og Sundström bemærker i en note, hvordan det lykkes Åslund at nævne Tjernomyrdins navn 32 gange i en ikke særlig tætskrevet artikel på 13 sider, ikke ulig hvordan det lykkedes Azerbajdzjans partisekretær Alijev at nævne Brezjnevs navn dusinvis af gange i én enkelt tale! Så skråsikre som de tre forfattere er på at have sandheden på deres side, når de for eksempel åler Carl Bildt for ikke at tilbagevise Ruslands løgne om, hvordan russerne diskrimineres i Baltikum, fortjener de nu selv at blive hængt ud for en tendentiøs omgang med fakta. Således nævner de aldrig en måske nok så væsentlig grund til den russiske regerings harme over, at balterne ikke uden videre har givet russerne i Estland og Letland statsborgerskab, nemlig at balterne i tiden op til deres selvstændighed gav Jeltsin løfte herom. Som følge af forfatternes forkærlighed for at drage paralleller, fx mellem dagens chokterapeuter og gårdsdagens realsocialister (sidstnævnte med sigte på Stalins folkemorderiske kollektivisering og industrialisering, p. 213), må det være på sin plads at pege på ligheden mellem deres højrefløjskritik af chokterapien samt den generaliserende samfundsvidenskab den bygger på, og den tilsvarende konservatisme, man aner i kritikken af chokterapien fra venstre fløj under henvisning til de postkommunistiske landes „path

dependency“, dvs. den ballast, historien har givet dem. I hvert fald glimrer sarkasmen ved sit fravær i omtalen af denne tilgang (p. 211).

Gerner, Hedlund og Sundström har imidlertid fat i noget centralt, når de afliver den sejlivede myte - som er yderst populær i Rusland - om, at Vesten gennem økonomisk bistand kunne og burde have båret de økonomiske reformer igennem. Her henviser de til, at Marshallhjælpen faktisk ikke i første række kom Tyskland til gode og altså ikke kan siges at have spillet en større rolle i det tyske Wirtschaftswunder. Dette eksempel viser ifølge forfattertriumviratet, at det er op til Rusland selv at tage hånd om sin økonomi. Som man kan se af denne fyldige omtale, udgør bogen et både underholdende og lærerigt, men unægtelig også problematisk bidrag til transitionslitteraturen. Bogen rummer megen tiltrængt indsigt i Ruslands og andre europæiske landes forhold, og dette kombineret med en klar stillingtagen gør den til en nutidig klassiker. Men den åbenlyse foragt for handlingsorienteret samfundsvidenskab i forhold til dagens Rusland skæmmer fremstillingen, og det opvejes ikke af forfatternes irrationelle forkærlighed for Centraleuropa - tværtimod.

Mette Skak
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Juris Dreifelds, *Latvia in Transition*,
New York: Cambridge University Press,
1996, 214 s., kr. 175,00.

Fem år efter de genvandt deres uafhængighed er der i dag en stadig voksende mængde af litteratur om forskellige a-

spekter af de baltiske landes historie, kultur, økonomi og samfund. De baltiske lande er populære studieobjekter, fordi de ofte betragtes som noget nær ideelle for komparative studier af den økonomiske og politiske transition fra autoritært styre og planøkonomi til demokrati og markedsøkonomi. De baltiske lande har stort set samme udgangspunkt og målsætning for transitionen, men adskiller sig alligevel både på nogle kulturelle, økonomiske og etnisk-sociale områder og med hensyn til de førte politikker. Juris Dreifelds går imod strømmen af komparative studier og ambitionen, for hans bidrag er at tilvejebringe et landestudie, som kan blive en byggesten for videre komparative studier.

Bogen falder i fem dele. I det første kapitel redegøres for de historiske udviklingstræk. I det andet fokuseres på nationens genfødsel. I det tredje analyserer Dreifelds opnåelsen af uafhængighed og etableringen af demokratiet. I det fjerde sættes spot på de økonomiske reformer og i det femte kapitel behandles de demografiske forhold og de etniske gruppers relationer til hinanden.

I det historiske kapitel undrer Dreifelds sig over den manglende modstand mod den sovjetiske undertrykkelse og kammerateriet mellem letterne og undertrykkede. Som en kollektiv psykologisk forklaring lancerer han tesen om „Stockholm syndromet“ på en national skala, men får desværre aldrig rigtigt udviklet tesen om den bortførte, der bliver en tilsyneladende villig medskyldig i nye forbrydelser. Dreifelds leverer da også ammunitionen til en anden forklaring. For det første ydede letterne faktisk en massiv modstand i det første ti-år efter den Anden Verdenskrig. Partisanbevægelsen var stærk og det kommunistiske magtapparat fik først bugt med den efter tvangskollektivise-

ringen af landbruget og massedeportationerne frem til Stalins død. For det andet vidner massemobiliseringen og opblomstringen af lettisk kunst og kultur i perioden efter Glasnosts introduktion og frem til uafhængigheden, en periode som senere er døbt „den syngende revolution“ om, at letterne var parate til at benytte sig af de nye muligheder under liberaliseringen til at demonstrere mod undertrykkelsen.

I kapitel 2 om nationens genfødsel får Dreifelds bundet de spredte græsrodsbevægelser og de spæde intellektuelle røster sammen til det, som bliver en magtfuld folkebevægelse. I en interessant aktøranalyse redegøres for radikaliseringen af folkebevægelserne og for de ændringer, som sker indenfor det lettiske kommunistiske parti, efterhånden som udfordringen fra folkebevægelserne presser sig på og uafhængighed bliver sat på den politiske dagsorden. Dreifelds runder kapitlet af med en behandling af den russiske minoritets deltagelse i uafhængighedskampen. Dreifelds noterer med rette, at for en del af den russiske minoritet var udfordringen fra uafhængighedsbevægelsen en omvæltning af deres verdensbillede. Fra at være medlemmer af en majoritet bestående af russere i Sovjetunionen blev de en minoritet i Letland. De blev kaldt kolonisateurer og der blev fremsat krav om, at de skulle kunne tale lettisk såfremt de ønskede at arbejde og bo i Letland. Noget som ikke tidligere havde været nødvendigt, da de hidtil havde kunnet begå sig på russisk, som tales af så godt som alle lettere og i realiteten blev forfordelt som et led i russificeringsstrategien. Alligevel støttede en stor del af det russisk talende minoritet de lettiske bevægelser. Det viste sig blandt andet ved folkeafstemningen i marts 1991, hvor knap 74 pct. af de 88 pct. som deltog stemte ja

til spørgsmålet om de var for en uafhængig og demokratisk lettisk republik. Dreifelds vil ikke være ved det, men opbakningen fra den russisk talende minoritet var vigtig for legitimeringen af de lettiske krav, både internt i Sovjet og i vest, og bidrog til marginaliseringen af Interfront bevægelserne, som ønskede at bevare Sovjetunionen.

I kapitel 3 behandles etableringen af en demokratisk styreform. Derfor starter Dreifelds med det, som af andre er blevet kaldt „the phony independence“ perioden, dvs. tiden fra valget til parlamentet i foråret 1990, som blev vundet af uafhængighedsbevægelserne, og frem til opnåelse af den reelle uafhængighed efter Moskva kuppet. Dreifelds forfølger, som de lettiske politikere, uafhængighedssagen - det alt overskyggende politiske spørgsmål i perioden. Men periodens betydning for udviklingen af det lettiske politiske og økonomiske system underkendes og derved mister hans analyse kraft. Perioden var således præget af udviklingen af de første politiske partier, vigtig økonomiske lovgivning blev udviklet og afviklet, og fundamentet til den lettiske administration lagt. I et kapitel om etableringen af demokratiet, som ellers indeholder interessante afsnit om udviklingen af en fri presse, det civile samfund, statsopbygning og „the rule of law“, kan det undre, at Dreifelds ikke har medtaget en analyse af udviklingen af de politiske partier. Ganske vist kan de lettiske partier karakteriseres ved at være elitepartier, svagt organiseret og har knapt nok udviklet partiprogrammer, men de politiske partier er vigtige aktører. Specielt fordi de i mangel af et struktureret og udbygget civil samfund på det nærmeste har monopol på interesseaggregering og -artikulation. I hvad der skal være et grundigt landestudie som fundament for vi-

dere komparative undersøgelser, er dette en stor mangel ved bogen.

Kapitel 4 leverer en god oversigt over de økonomiske reformer og de økonomiske problemer i kølvandet på planøkonomiens sammenbrud og overgangen til markedsøkonomi. Som i andre østeuropæiske lande har befolkningen oplevet en faldende levestandard, og produktionen, både i industri og landbrug, er faldet drastisk. Dreifelds kunne have prioriteret anderledes i kapitlet. Således savnes der en dybtgående analyse af de sociale og politiske konsekvenser af omfordelingen af velstand og den voksende sorte økonomi.

I kapitel 5 gennemgås den demografiske og etniske udvikling. Ganske rigtigt peger Dreifelds på, at letterne var tæt på at blive en minoritet i deres eget land, hvad der har ført til en angst for udslettelse af lettisk kultur og sprog. En angst, der er en del af forklaringen bag den svære proces med at finde en formel for statsborgerskab, som ikke kun tilgodeser denne lettiske forståelse af at have været udsat for overgreb og kolonisation, men også tager hensyn til de cirka 25 pct. af befolkningen, mest russisk talende, som ikke har statsborgerskab og levnes få politiske rettigheder. Dreifelds får også peget på nogle af de faktorer, som burde lette integrationen af mindretallet. At russerne ikke er organiseret, men i højere grad identificerer sig regionalt end ved etnisk tilhørsforhold samt den høje grad af ægteskaber af blandet etnisk oprindelse. Desværre får Dreifelds ikke udbygget sin analyse til at omhandle integrationspolitikken. En politik, som kunne være interessant i et videre komparativt perspektiv, eftersom mindretalsproblemer og integration af mindretal netop i østlandene er højest aktuelle emner.

Bogen store styrke er Dreifelds indsigt i udviklingen af den lettiske uafhængig-

hedsbevægelse og hans forståelse for letternes historiske, sociale og politiske problemer i kølvandet på demokratiseringen og nations(gen)opbygningen. Uden tvivl har det betydet meget for hans adgang til et imponerende kildemateriale, at Dreifelds tilhører den lettiske diaspora i Canada. Bogens styrke er imidlertid også dens svaghed. Dreifelds er næsten for involveret og ind imellem får kommentarerne karakter af at være partsindlæg. Den vilkårlige terror og deportationerne i 1949 illustreres med at forfatterens bedstemoder stod på deportationslisten, men da hun ikke var hjemme, blev hendes søster taget i stedet. På den baggrund og som medlem af diasporaen er Dreifelds' involvering forståelig, men baggrunden er rar at vide i bedømmelsen af argumenterne.

Dreifelds har ikke den store forståelse for det russisk-talende mindretals problemer. Han bygger videre på en række myter, og ind imellem skinner hans godhjertede naivitet igennem. Vi får at vide, at russernes omgivelser og opførsel „bears the stamp of their proletarian and peasant origins“ (p. 164) på trods af, at det store flertal af landbrugere er lettere og at russerne generelt har længerevarende uddannelse modsat letterne. Han bygger videre på myten om, at vesten skylder Letland mere hjælp efter at have svigtet efter Anden Verdenskrig, og at hjælpen til Østeuropa generelt er for lille. Det er rigtigt, at der er problemer med at åbne vestlige markeder for lettiske produkter, blandt andet landbrugsprodukter, men den direkte hjælp til Østeuropa er i dag at sammenligne med den Marshallhjælp, som Vesteuropa modtog efter krigen. Hjælpen er dog ikke så effektiv, da Letland savner de institutioner og den mentalitet for markedsøkonomi, som stadig var intakt efter, at krigen havde lagt Europa i ruiner. Naiviteten understreges, når Dreifelds

mener, at Tyskland burde tage ansvaret for de 724.000 „aliens“, eftersom Nazi-Tyskland gennem Molotov-Ribbentrop aftalen spillede en vigtig rolle i den sovjetiske magtovertagelse (p. 175). Budskabet skal dog ikke helt misforstås. Integrationen af den store indvandrergruppe, der udgør mere end en fjerdedel af den samlede befolkning er en enorm opgave, og Letland har brug for hjælp langt ud i fremtiden for at løfte den, ellers kan integrationsprocessen glide af sporet.

Det er en velskrevet bog, hvor den politiske udvikling er rigt illustreret med eksempler. Bogen giver en glimrende oversigt over den lettiske transition og de mange problemstillinger transitionen har medført. Blot må den læses med de rigtige briller. I betragtning af bogens ambition om at være en byggesten for videre komparative studier, er den dog mindre vellykket. Til det kræves en strammere struktur og til dels en anden prioritering i valget af emner.

Lars Johannsen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Peter Marstrand, *Ny renæssance. Arbejde, energi og idealer i det 21. århundredes Europa*, København: Munksgaard Rosinante, 1996, 185 s., kr. 148,00.

Europa er ved at gå helt bag af dansen, mener forfatteren, og enten må vi resignere og på den ene eller anden måde blive et periferiområde, eller også må vi tage udfordringen op og få gang i Europa igen. Hans opfattelse er - man kunne næsten sige naturligvis - at udfordringen skal tages op, og han kommer i bogen med forslag om, hvordan det kunne ske.